Jakub Olejniczak

Propozycja definicji zbrodni agresji, warunków wykonywania jurysdykcji przez MTK i elementów definicji zbrodni agresji

1. Wstęp

Jurysdykcja Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK)[1] obejmuje zbrodnię ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne oraz zbrodnię agresji[2]. Jednakże pomimo umieszczenia tej ostatniej w katalogu przestępstw objętych jurysdykcją, MTK nie może, w myśl ust. 2 art. 5 Statutu MTK, wykonywać jurysdykcji w odniesieniu do zbrodni agresji do czasu przyjęcia zgodnie z art. 121 i 123 postanowienia definiującego tę zbrodnię i określającego warunki wykonywania przez Trybunał jurysdykcji w odniesieniu do niej. Artykuł 121 przewiduje możliwość proponowania przez każde państwo-stronę po upływie 7 lat od wejścia w życie Statutu MTK (tj. od 1 lipca 2002 r.) poprawek do niego. Zgodnie z art. 123 po upływie tego samego okresu Sekretarz Generalny ONZ zwołuje Konferencję Rewizyjną w celu rozważenia poprawek do Statutu MTK. Rewizja może obejmować w szczególności listę zbrodni wymienionych w art. 5. 26 listopada 2009 r. na ósmym plenarnym posiedzeniu Zgromadzenie Państw Stron Statutu MTK uchwaliło rezolucję[3], w której przyjęło ono do wiado-

[1] Międzynarodowy Trybunał Karny został utworzony na podstawie Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz.U. z dnia 9 maja 2003 r., nr 78, poz. 708) (Statut MTK); UN Doc. A/CONF. 183/9; 37 ILM 1002 (1998); 2187 UNTS 90.

[2] Art. 5 ust. 1 zd. 2 Statutu MTK.

[3] Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Eighth session, The Hague, 18–26 November 2009, International Criminal Court Publication, ICC-ASP/8/20, dok. Resolution ICC-ASP/8/Res.6, s. 34–42 („ICC-ASP/8/Res.6").

mości i skierowało na Konferencję Rewizyjną pod rozwagę raport Specjalnej Grupy Roboczej do Spraw Definicji Agresji[4] („Grupa Robocza") i proponowany przez nią projekt przepisów dotyczących zbrodni agresji, który jest przedmiotem niniejszego referatu. Zdecydowano także, że Konferencja Rewizyjna odbędzie się w Kampali w Ugandzie i będzie trwać od 31 maja do 11 czerwca 2010 r.

Propozycja Grupy Roboczej obejmuje usunięcie ust. 2 w art. 5 Statutu MTK, dodanie do niego nowego art. 8 bis definiującego zbrodnię agresji, art. 15 bis określającego warunki wykonywania jurysdykcji przez MTK, a także zawiera projekt Elementów Definicji Zbrodni Agresji[5].

2. Definicja zbrodni agresji w projekcie Grupy Roboczej – art. 8 bis

Z punktu widzenia zadania Grupy Roboczej i funkcjonowania MTK kluczowe było opracowanie przesłanek podmiotowych i przedmiotowych odpowiedzialności karnej, w tym zdefiniowanie zbrodni agresji zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege*[6], określenie aktu agresji państwa, a także przedstawienie możliwych do zaakceptowania przez państwa-strony zasad wykonywania jurysdykcji przez MTK nad zbrodnią agresji.

Zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege*, wyrażoną zarówno w aktach prawa międzynarodowego, jak i krajowego[7], nikt nie może zostać uznany za winnego popełnienia czynu, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w cza-

[4] *Ibidem*, s. 36–40.

[5] *Ibidem.*

[6] W. Czapliński, *Odpowiedzialność za naruszenia prawa międzynarodowego w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2009, s. 247.

[7] Art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, ze zm.), art. 7 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 22 Statutu MTK.

sie jego popełnienia[8]. Należy pamiętać, że w razie przyjęcia na Konferencji Rewizyjnej w Ugandzie proponowanych zmian i ich wejścia w życie, staną się one integralną częścią Statutu MTK, z czym wiążą się określone konsekwencje prawne. Ogólne zasady prawa karnego zawarte w Części III Statutu MTK będą miały zastosowanie także do zbrodni agresji. Definicja zbrodni agresji będzie musiała być interpretowana dosłownie i nie będzie mogła być rozszerzana w drodze analogii. Natomiast w razie niejasności interpretacja tej definicji powinna nastąpić na korzyść osoby podejrzanej, oskarżonej lub skazanej[9].

Grupa Robocza w swoim raporcie proponuje dodanie po art. 8 nowego art. 8 bis, który zawierałby definicję zbrodni agresji (*crime of aggression*) o następującej treści[10]: „1. For the purpose of this Statute, "crime of aggression" means the planning, preparation, initiation or execution, by a person in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State, of an act of aggression which, by its character, gravity and scale, constitutes a manifest violation of the Charter of the United Nations.

2. For the purpose of paragraph 1, "act of aggression" means the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations. Any of the following acts, regardless of a declaration of war, shall, in accordance with United Nations General Assembly resolution 3314 (XXIX) of 14 December 1974, qualify as an act of aggression:

(a) The invasion or attack by the armed forces of a State of the territory of another State, or any military occupation, however temporary, resulting from such invasion or attack, or any annexation by the use of force of the territory of another State or part thereof;

(b) Bombardment by the armed forces of a State against the territory of another State or the use of any weapons by a State against the territory of another State;

---

[8] M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, wyd. III, Warszawa 2007, s. 36.

[9] Art. 22 ust. 2 Statutu MTK.

[10] ICC-ASP/8/Res.6, s. 37.

(c) The blockade of the ports or coasts of a State by the armed forces of another State;

(d) An attack by the armed forces of a State on the land, sea or air forces, or marine and air fleets of another State;

(e) The use of armed forces of one State which are within the territory of another State with the agreement of the receiving State, in contravention of the conditions provided for in the agreement or any extension of their presence in such territory beyond the termination of the agreement;

(f) The action of a State in allowing its territory, which it has placed at the disposal of another State, to be used by that other State for perpetrating an act of aggression against a third State;

(g) The sending by or on behalf of a State of armed bands, groups, irregulars or mercenaries, which carry out acts of armed force against another State of such gravity as to amount to the acts listed above, or its substantial involvement therein".

Projekt art. 8 bis Statutu MTK nie zawiera żadnych alternatywnych możliwości swojego brzmienia, co może wskazywać na porozumienie uczestników Grupy Roboczej w kwestii definicji zbrodni agresji[11]. Definicja składa się z dwóch podstawowych części, w których dokonuje się, odpowiednio w ust. 2 i 1, rozróżnienia między aktem agresji (działaniem państwa – podmiotu prawa międzynarodowego) a zbrodnią agresji (działaniem człowieka)[12].

3. Akt agresji

Analizę przygotowywanej regulacji trzeba zacząć od analizy proponowanej przez Grupę Roboczą definicji aktu agresji. W projekcie tym akt agresji oznacza, dla celów art. 8 bis ust. 1, użycie siły zbrojnej przez państwo przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub poli-

[11] R.S. Clark, *Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It*, European Journal of International Law 2009, t. 20, nr 4 (dalej: EJIL), s. 1104.

[12] *Ibidem*, s. 1104–1105.

tycznej niezależności innego państwa[13] lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych[14]. Zdanie drugie zawiera wyliczenie aktów, które niezależnie od deklaracji wojny powinny być, zgodnie z Rezolucją 3314 (XXIX) Zgromadzenia Ogólnego NZ z 14 grudnia 1974 r.[15], kwalifikowane jako akt agresji. Projekt nie powtarza dosłownie zasady zakazu użycia siły wyrażonej w art. 2 pkt 4 Karty Narodów Zjednoczonych[16], bowiem agresją w rozumieniu art. 8 bis ust. 2 nie jest groźba (*threat*) użycia siły. Za niezgodne z zasadą *nullum crimen* należałoby uznać postanowienie art. 4 Rezolucji 3314 zawierające klauzulę umożliwiającą Radzie Bezpieczeństwa ONZ uznanie za agresję innych aktów, niewymienionych w art. 3[17]. Z kolei art. 2 Rezolucji 3314 ustanawia domniemanie aktu agresji, tzw. zasadę „pierwszego strzału", która, jeżeli znalazłaby zastosowanie w Statucie MTK, nakładałaby na oskarżonego ciężar dowodu przeciwnego, co byłoby niezgodne z art. 67 ust. 1 lit. i[18]. Listę wymienionych w art. 8 bis ust. 2 aktów stanowiących agresję, pomimo otwartego charakteru katalogu art. 3 Rezolucji 3314[19], należy uznać za zamkniętą, chociaż projekt Grupy Roboczej nie zawiera w tej kwestii wskazówek. Przeciwne rozwiązanie byłoby sprzeczne z postulatem prawa karnego maksymalnej dookreśloności znamion typów czynów zabronionych. Wskazać należy, że część państw zgłaszała podczas prac Grupy Robo-

[13] Stwierdzono, że termin „państwo" należy rozumieć szeroko i uznać za nie także terytorium zależne (*Non-Self-Governing territory*), por. Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Seventh session (first and second resumptions), New York, 19–23 January and 9 – [13] February 2009 („ICC-ASP/7/20/Add.1"), s. 23.

[14] Tłum. własne.

[15] General Assembly Resolution 3314 (XXIX), annex, U.N. Doc. A/9631 (Dec. 14, 1974) („Rezolucja 3314").

[16] W. Czapliński, *Zbrodnia agresji*..., s. 821; Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 6 marca 1947 r. (Dz.U. nr 23, poz. 90, ze zm.) („Karta NZ"), dostępna w j. angielskim na stronie: www.un.org/en/ (data ostatniego sprawdzenia 22 kwietnia 2010).

[17] W. Czapliński, *Zbrodnia agresji*..., s. 821.

[18] C. Kreß, *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime od Aggression: A Reply to A. Paulus*, EJIL, s. 1137; ICC-ASP/7/20/Add.1, s.25.

[19] Rezolucja ta została uchwalona jako wskazówka dla Rady Bezpieczeństwa ONZ przy determinacji zaistnienia aktu agresji, a nie do określenia indywidualnej odpowiedzialności karnej jednostki za zbrodnię agresji.

czej pogląd, że listę tę należy uznać za niezamkniętą i że aktem agresji powinien być również akt podobny do tych wymienionych w art. 8 bis ust. 2[20].

Arykuł 5 ust. 2 Statutu MTK stanowi, że postanowienie definiujące zbrodnię agresji powinno być zgodne z odpowiednimi postanowieniami Karty NZ. Tym samym działanie państwa stanowiące samoobronę w rozumieniu art. 51 Karty NZ oraz akcje podjęte przez Radę Bezpieczeństwa na podstawie art. 39 w zw. z art. 42 lub podjęte w zgodzie z art. 53 Karty NZ nie będą agresją w rozumieniu projektowanego art. 8 bis[21] – stanowią one wyjątek od zakazu użycia siły z art. 2 Karty NZ.

4. Zbrodnia agresji

Projekt art. 8 bis w ust. 1 określa dla celów Statutu MTK zbrodnię agresji jako planowanie, przygotowanie, wszczęcie lub wykonanie przez osobę zajmującą stanowisko pozwalające efektywnie na kontrolowanie lub kierowanie politycznymi lub wojskowymi działaniami państwa aktu agresji, który przez swój charakter, powagę i skalę stanowi oczywiste naruszenie Karty NZ[22].

Tak sformułowana definicja zbrodni agresji nadaje jej charakter przywódczy (*leadership crime)*, co niewątpliwie kojarzy się z państwem[23] i, jak mogłoby się wydawać, ogranicza zdolność popełnienia tego przestępstwa do kręgu najwyższych urzędników państwowych[24].

[20] ICC-ASP/7/20/Add.1, s. 23.

[21] Nie rozważam tutaj szerokiego problemu odpowiedzialności karnej za interwencję humanitarną, piszą na ten temat: S. Murphy, *Criminalizing humanitarian intervention*, Case Western Reserve Journal of International Law 2009, t. 41, nr 2/3, s. 341–377; M. Byers, E. Leclerc-Gagné, *A question of intent: the crime of aggression and unilateral humanitarian intervention*, Case Western Reserve Journal of International Law 2009, t. 41, nr 2/3, s. 379–390; C. DeNicola, *A shield for the "knights of humanity": the ICC should adopt a humanitarian necessity defense to the crime of aggression*, University of Pennsylvania Journal of International Law 2007/08, t. 29, nr 2, s. 641–690.

[22] Tłum. własne.

[23] W. Czapliński, *Zbrodnia agresji*..., s. 822.

[24] Rozwiewa to wątpliwości, czy odpowiedzialność za zbrodnię agresji może ponieśc także zwykły żołnierz.

Nie jest jednak przesądzone, że zbrodnia agresji nie może zostać popełniona również przez podmioty niepaństwowe (np. członek uzbrojonej grupy terrorystycznej, zorganizowanego ruchu powstańczego, ugrupowania toczącego wojnę narodowowyzwoleńczą)[25]. Grupa Robocza wypowiedziała się w tej kwestii, przyjmując na tyle szerokie znaczenie wymogu przywództwa (*leadership requirement*) umieszczonego w art. 25 ust. 3 bis[26], że nawet osoba, która formalnie nie sprawuje istotnej władzy (np. przemysłowiec) także będzie mogła ponieść odpowiedzialność karną przed MTK za zbrodnię agresji[27].

Projekt art. 8 bis statuuje klauzulę progową (*threshold clause*), która ogranicza karalność dokonania aktu agresji tylko do najpoważniejszych przypadków[28], czyli takich, które przez swój charakter, powagę i skalę stanowią oczywiste naruszenie Karty NZ. Problematyczne może okazać się w praktyce skonkretyzowanie znaczenia terminu „oczywiste" (*manifest*). Podczas prac Grupy Roboczej pojawiły się poglądy głoszące, że klauzula progowa w ogóle jest niepotrzebna, ponieważ każdy akt agresji stanowi oczywiste naruszenie Karty NZ i nie powinien być wyłączony z definicji[29]. Przeważyły jednak poglądy, że klauzula pozwoli odciążyć MTK od zajmowania się przypadkami granicznymi i mniejszej wagi[30]. Wskazuje się, że użycie pojęć „powaga" i „skala" pozwala na wyłączenie zwykłych incydentów granicznych, jednakże termin „charakter" jest tak nieokreślony, że właściwie pozbawiony sensu[31]. Z drugiej strony w Statucie MTK znaleźć możemy użyte w definicjach zbrodni pojęcia niedookreślone i ocenne. Jako przykład może posłużyć art. 6 („z zamiarem zniszczenia całości lub części grupy narodowej") lub na art. 7 Statutu MTK („rozległy lub systematyczny atak").

---

[25] *Ibidem*.

[26] „In respect *of the crime of aggression, the provisions of this article shall apply only to persons in a position effectively to exercise control over or to direct the political or military action of a State*", por. ICC-ASP/8/Res.6, s. 38.

[27] ICC-ASP/7/20/Add.1, s. 25.

[28] Por. w art.5 ust. 1 zd. 1 Statutu MTK ograniczające jurysdykcję do najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej.

[29] ICC-ASP/7/20/Add.1, s. 22.

[30] *Ibidem*.

[31] A. Paulus, *Second Thoughts on the Crime of Aggression*, EJIL, s. 1121.

5. Warunki wykonywania jurysdykcji przez MTK w projekcie Grupy Roboczej – art. 15 bis

Jakkolwiek wśród delegacji państw uczestniczących w działaniach Grupy Roboczej istnieje konsensus w kwestii brzmienia samej definicji zbrodni agresji, to tego samego nie można już powiedzieć o warunkach wykonywania jurysdykcji w stosunku do niej. Kwestią sporną jest na przykład to, czy art. 39 Karty NZ przyznaje Radzie Bezpieczeństwa wyłączną kompetencję do stwierdzenia zaistnienia aktu agresji. Naturalne jest, że stali członkowie Rady Bezpieczeństwa będą się opowiadać raczej za wyłącznym charakterem tej kompetencji. Konsekwencją przyjęcia rozwiązania dającego Radzie Bezpieczeństwa wyłączność na stwierdzanie zaistnienia aktu agresji byłaby konieczność każdorazowego wcześniejszego stwierdzenia takiego aktu agresji przez Radę Bezpieczeństwa w przepisanej procedurze. Dopiero po dokonaniu takiego stwierdzenia przez Radę MTK mógłby wykonywać swoją jurysdykcję w stosunku do zbrodni agresji[32]. Duża część państw skłania się jednak w stronę stanowiska dającego MTK większą swobodę działania. Podczas prac Grupy Roboczej nie oczekiwano rozwiązania problemu określenia warunków wykonywania jurysdykcji przez MTK wobec zbrodni agresji. W związku z tym przewodniczący Grupy Roboczej poprosił delegacje, żeby powstrzymały się od zgłaszania swoich uwag w kwestii tego, czy tekst projektu art. 15 bis[33] odzwierciedla dokładnie stan obecnej dyskusji państw. Natomiast generalnie zgodzono się co do tego, że brzmienie ust. 1–3, 5 i 6 jest w zasadzie do przyjęcia[34].

Zgodnie z projektem MTK mógłby wykonywać jurysdykcję w stosunku do zbrodni agresji zgodnie z art. 13, ale z zastrzeżeniem art. 15 bis. Stwierdzenie aktu agresji przez organ inny niż organ MTK pozostawałoby bez uszczerbku dla własnych ustaleń Trybunału[35]. Norma art. 15

---

[32] R.S. Clark, *Negotiating Provisions*..., s. 1113.

[33] ICC-ASP/8/Res.6, s. 37–38.

[34] ICC-ASP/7/20/Add.1, s. 23.

[35] Ustalenie przez inny organ zaistnienia aktu agresji może być przesłanką proceduralną do wykonywania przez MTK jurysdykcji, nie może być natomiast elementem stanu faktycznego. Negowałoby to samodzielność i niezależność MTK, por. ust. 9 Preambuły Statutu MTK.

bis byłaby bez znaczenia dla wykonywania jurysdykcji przez Trybunał wobec innych zbrodni wymienionych w art. 5 Statutu MTK. W myśl art. 15 bis ust. 2 prokurator przed wszczęciem postępowania przygotowawczego w stosunku do zbrodni agresji powinien sprawdzić, czy Rada Bezpieczeństwa ONZ stwierdziła dokonanie aktu agresji przez dane państwo. Powinien on także poinformować o zaistniałej sytuacji Sekretarza Generalnego ONZ, dołączając wszystkie istotne informacje i dokumenty. W przypadku gdyby Rada Bezpieczeństwa stwierdziła zaistnienie aktu agresji, prokurator mógłby kontynuować postępowanie.

Komplikacje pojawiłyby się w przypadku braku działania Rady Bezpieczeństwa w kwestii stwierdzenia zaistnienia aktu agresji. Projekt art. 15 bis przewiduje dwa różne rozwiązania tego problemu. Pierwsze, najbardziej pesymistyczne dla międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości, jest takie, że w przypadku niestwierdzenia aktu agresji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ prokurator nie mógłby kontynuować prowadzenia postępowania przygotowawczego w odniesieniu do zbrodni agresji. Drugie rozwiązanie jest takie, że prokurator będzie mógł dalej prowadzić postępowanie, ale dopiero, gdy Rada Bezpieczeństwa w rezolucji przyjętej na podstawie Rozdziału VII Karty NZ zażąda tego od niego. Obie propozycje pozostawiają najmniej swobody działania MTK i uzależniają możliwość działania z założenia niezależnego sądu od decyzji innego organu.

Druga propozycja brzmienia art. 15 bis ust. 4 przewiduje w opcji pierwszej możliwość działania prokuratora pomimo braku stwierdzenia przez Radę Bezpieczeństwa zaistnienia aktu agresji. Będzie to mogło nastąpić nie wcześniej niż po upływie określonego czasu[36] od momentu poinformowania Sekretarza Generalnego przez prokuratora o sytuacji. Takie rozwiązanie byłoby najbardziej celowe z punktu widzenia swobody MTK. Jednak jest ono nie do zaakceptowania dla wielu państw, a dla państw niebędących jeszcze stroną Statutu[37] stanowiłoby kolejną przyczynę do niestawania się jego stroną.

---

[36] Propozycja w obecnym brzmieniu przewiduje okres 6 miesięcy, jednakże jest to jedynie kwestia techniczna.

[37] Na dzień 21 kwietnia 2010 r. ratyfikowało Statut MTK 111 państw, w tym: 30 krajów Afryki, 15 Azji, 17 Europy Wschodniej, 24 Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz 25 Europy Zachodniej i innych państw. Dane za stroną internetową: http://www.icc-cpi.int/Menus/ASP/states+parties/. Stronami Stautu MTK nie są np. USA, Rosja i Chiny.

Następne opcje, oprócz wymogu upływu czasu od momentu poinformowania Sekretarza Generalnego o sytuacji, przewidują wymóg stwierdzenia zaistnienia aktu agresji przez inne organy niż Rada Bezpieczeństwa. Opcja druga wymaga zezwolenia Izby Przygotowawczej MTK na rozpoczęcie postępowania przygotowawczego wydanego zgodnie z procedurą art. 15 Statutu. Trzecia opcja przyznaje Zgromadzeniu Ogólnemu uprawnienie do determinacji aktu agresji i od niej uzależniona byłaby możliwości wszczęcia postępowania przed MTK. Czwarta i ostatnia opcja zakłada wymóg ustalenia aktu agresji przez Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. Dwie ostatnie możliwości, jakkolwiek ograniczają swobodę działania MTK, są jednak łagodniejsze od dwóch pierwszych i uniezależniają podjęcie decyzji ustalającej zaistnienie agresji od woli stałych członków Rady Bezpieczeństwa, którzy mogliby, korzystając z prawa weta, skutecznie blokować wydanie decyzji umożliwiającej ściganie zbrodni agresji. Tekst projektu art. 15 bis może być kłopotliwy do wynegocjowania i przyjęcia przez delegacje państw na Konferencji Rewizyjnej.

Poniżej zamieszczono tekst projektowanego art. 15 bis[38]:

„*Exercise of jurisdiction over the crime of aggression*

1. The Court may exercise jurisdiction over the crime of aggression in accordance with article 13, subject to the provisions of this article.

2. Where the Prosecutor concludes that there is a reasonable basis to proceed with an investigation in respect of a crime of aggression, he or she shall first ascertain whether the Security Council has made a determination of an act of aggression committed by the State concerned. The Prosecutor shall notify the Secretary-General of the United Nations of the situation before the Court, including any relevant information and documents.

3. Where the Security Council has made such a determination, the Prosecutor may proceed with the investigation in respect of a crime of aggression.

4. **(Alternative 1)** In the absence of such a determination, the Prosecutor may not proceed with the investigation in respect of a crime of aggression.

[38] ICC-ASP/8/Res.6, s. 37–38.

Option 1 – end the paragraph here.

Option 2 – add: unless the Security Council has, in a resolution adopted under Chapter VII of the Charter of the United Nations, requested the Prosecutor to proceed with the investigation in respect of a crime of aggression.

4. **(Alternative 2)** Where no such determination is made within [6] months after the date of notification, the Prosecutor may proceed with the investigation in respect of a crime of aggression.

Option 1 – end the paragraph here.

Option 2 – add: provided that the Pre-Trial Chamber has authorized the commencement of the investigation in respect of a crime of aggression in accordance with the procedure contained in article 15;

Option 3 – add: provided that the General Assembly has determined that an act of aggression has been committed by the State referred to in article 8 *bis*;

Option 4 – add: provided that the International Court of Justice has determined that an act of aggression has been committed by the State referred to in article 8 *bis*.

5. A determination of an act of aggression by an organ outside the Court shall be without prejudice to the Court's own findings under this Statute.

6. This article is without prejudice to the provisions relating to the exercise of jurisdiction with respect to other crimes referred to in article 5".

6. Elementy definicji zbrodni agresji

Proponowane zmiany w art. 9 ust. 1 zd. 1 i 20 ust. 3 (*Ne bis in idem*)[39] stanowią naturalną konsekwencję przyjęcia definicji zbrodni agresji w Statucie MTK[40].

Elementy definicji zbrodni zgodnie z art. 9 ust. 1 stanowią pomoc dla Trybunału w interpretacji i stosowaniu artykułów definiujących zbrodnie będące w jurysdykcji MTK. Elementy stanowią źródło prawa właści-

[39] *Ibidem*, s. 38.

[40] ICC-ASP/7/20/Add.1, s. 25.

wego, które Trybunał stosuje w pierwszej kolejności razem ze Statutem oraz z Regułami Dowodowymi i Procesowymi (art. 21 ust. 1 lit a).

W myśl Projektu[41] elementy zbrodni agresji mogą zostać przedstawione w następujący sposób: element zachowania – sprawca zaplanował, przygotował, wszczął lub wykonał akt agresji; element okoliczności – sprawca był osobą zajmującą stanowisko efektywnie pozwalające na kontrolowanie lub kierowanie politycznymi lub wojskowymi działaniami państwa, które dokonało aktu agresji[42]; element zaistnienia – akt agresji, rozumiany jako użycie siły zbrojnej przez państwo przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub politycznej niezależności innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych, został popełniony; element wiedzy – sprawca był świadomy, że okoliczności faktyczne nie legalizowały użycia siły zbrojnej w świetle Karty NZ[43]; element ciężkości – akt agresji przez swój charakter, powagę i skalę stanowił oczywiste naruszenie Karty NZ[44].

7. Procedura przyjęcia zmian Stautu MTK i wejście ich w życie

Zgodnie z art. 5 ust. 2 postanowienie definiujące zbrodnię agresji oraz warunki wykonywania przez MTK jurysdykcji w stosunku do niej powinno zostać przyjęte zgodnie z art. 121 i 123. Wprawdzie jest tu mowa o jednym „postanowieniu", lecz nie powinno się tego terminu interpretować dosłownie. Liczba postanowień, które zostaną przyjęte w związku z definicją agresji, nie ma większego znaczenia[45].

---

[41] ICC-ASP/8/Res.6, s. 39.

[42] Do tych dwóch elementów znajdzie zastosowanie ogólna zasada umyślności wyrażona w art. 30 Statutu MTK, czyli sprawca musiał świadomie i z zamiarem popełnienia zbrodni agresji zrealizować jej znamiona.

[43] Element wiedzy jest krytykowany ze względu na szczególnie trudne przeprowadzenie dowodu w jego przypadku.

[44] Przedstawienie projektu Elementów Definicji Zbrodni Agresji na podstawie: R.S. Clark, *Negotiating Provisions*..., s. 1111–1112.

[45] A. Seibert-Fohr, *Das Verbrechen der Aggression im Rom Statut: Fragen der Vertragsänderung und Jurisdiktion*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2008, nr 8, s. 362.

Jeżeli chodzi o wymogi formalne przyjęcia poprawki do Statutu MTK podczas Zgromadzenia Państw Stron lub podczas Konferencji Rewizyjnej, to o ile nie jest możliwe jej uchwalenie w drodze konsensusu, wymagana jest większość 2/3 głosów państw-stron (art. 121 ust. 3). O przyjęciu poprawki Sekretarz Generalny ONZ zawiadamia wszystkie państwa-strony (art. 121 ust. 7). W przypadku każdej zmiany art. 5, 6, 7 i 8 Statutu MTK poprawka wchodzi w życie w stosunku do tych państw-stron, które ją przyjęły w ciągu jednego roku po złożeniu dokumentów ratyfikacji lub przyjęcia. W stosunku do państwa-strony Statutu MTK, które nie przyjęło poprawki, Trybunał nie będzie mógł wykonywać jurysdykcji w stosunku do zbrodni w zakresie objętym tą poprawką, jeżeli została ona popełniona przez obywatela tego państwa-strony lub na jego terytorium (art. 121 ust. 5).

W przypadku przyjęcia art. 8 bis trudno mówić, dokonując wykładni literalnej przepisu art. 121 ust. 5 zd. 1, o dokonaniu poprawki art. 5, 6, 7 lub 8 Statutu MTK (dodaje się tutaj bowiem nowy art. 8 bis, nie zmieniając przy tym art. 6, 7 ani 8). Jednakże podstawą Statutu MTK jako umowy międzynarodowej jest to, że państwa-strony dobrowolnie akceptują definicje zbrodni w nim zawartych oraz właściwość rzeczową MTK. To powoduje, że każda tak istotna zmiana Statutu (zmierzająca do szeroko pojętej zmiany podstaw orzekania przez MTK), aby mogła wejść w życie w stosunku do konkretnego państwa, będzie wymagała partykularnej zgody zainteresowanego kraju i w tym względzie nie może zostać narzucone nic innego[46].

6. Podsumowanie

Z Konferencją Rewizyjną wiązane są bardzo duże oczekiwania. Zbrodnia agresji jest specyficznym przestępstwem prawa międzynarodowego. Od czasu zakończenia działalności przez Międzynarodowy Trybunał Wojenny w Norymberdze nie było żadnej praktyki w odniesieniu do niej. Nic więc dziwnego, że wypracowanie przez Grupę Roboczą i jej poprzedników generalnie akceptowalnej definicji zbrodni agresji

[46] *Ibidem*. s. 364.

zajęło tak wiele czasu. Państwa – co jest z ich punktu widzenia zrozumiałe – z wielką nieufnością odnoszą się do projektów prawa międzynarodowego, które definitywnie odbierają im część ich suwerennych praw, w tym przypadku *ius ad bellum*, oraz ustanawiają sankcje dla jednostek za łamanie prawa międzynarodowego. Od czasu zakończenia II wojny światowej rozwój prawa międzynarodowego stale zmierza w kierunku całkowitego zakazania użycia siły w stosunkach międzynarodowych. Tym samym ewentualne niepowodzenie Konferencji Rewizyjnej, tj. nieumożliwienie MTK sprawowania jurysdykcji wobec zbrodni agresji mogłoby być dużym krokiem wstecz w rozwoju prawa międzynarodowego i prawa międzynarodowego karnego. Druga taka okazja może nieprędko się powtórzyć[47].

Bibliografia

Bojarski M., Giezek J., Sienkiewicz Z., *Prawo karne materialne.* Część ogólna i *szczególna*, wyd. III, Warszawa 2007.

Clark R.S., *Negotiating Provisions Defining the Crime of Aggression, its Elements and the Conditions for ICC Exercise of Jurisdiction Over It*, European Journal of International Law 2009, t. 20, nr 4.

Czapliński W., *Odpowiedzialność za naruszenia prawa międzynarodowego w związku z konfliktem zbrojnym*, Warszawa 2009.

Czapliński W., *Zbrodnia agresji jako przestępstwo przeciwko prawu międzynarodowemu*, Archiwum Kryminologii 2007–2008, t. XXIX–XXX.

Kreß C., *Time for Decision: Some Thoughts on the Immediate Future of the Crime of Aggression: A Reply to Andreas Paulus*, European Journal of International Law 2009, t. 20, nr 4.

Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Seventh session (first and second resumptions), New York, 19–23 January and 9–13 February 2009, International Criminal Court Publication.7

Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Eighth session, The Hague, 18–26 November 2009, International Criminal Court Publication.

Paulus A., *Second Thoughts on the Crime of Aggression*, European Journal of International Law 2009, t. 20, nr 4.

[47] C. Kreß, *Time forDecision*..., s. 1145–1146.

Seibert-Fohr A., *Das Verbrechen der Aggression im Rom Statut: Fragen der Vertragsänderung und Jurisdiktion*, Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2008, nr 8.

Wykaz źródeł prawa

Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 6 marca 1947 r., Dz.U. z 1947 r., nr 23, poz. 90, ze zm.; dostępna w j. angielskim na stronie: www.un.org/en/ (data ostatniego sprawdzenia 22 kwietnia 2010).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, ze zm.

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284, ze zm.

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., Dz.U. z dnia 9 maja 2003 r., nr 78, poz. 708; tekst w j. angielskim UN Doc. A/CONF. 183/9; 37 ILM 1002 (1998).

General Assembly Resolution 3314 (XXIX), U.N. Doc. A/9631 (Dec. 14, 1974).